

MEDİAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Aralık 2019, 2(2), 191-213

Geliş: 24.09.2019 | Kabul: 09.12.2019 | Yayın: 31.12.2019

Yeşilçam Dönemindeki Hazretli Filmlerde Yer Alan Hataların Değerlendirilmesi

Bilal YORULMAZ*

Ayşegül CAN**



Öz

Birçok türde ve konuda eser vermiş olan Yeşilçam Sineması dinî şahsiyetlerin hayatını da filmleştirmiştir. Geniş seyirci kitlesine ulaşılması sonucu bu filmleri benzeri birçok film takip etmiş ve Hazretli Filmler furyası ortaya çıkmıştır. 2 farklı dönemde furya halini alan Hazretli Filmler 25 filmde oluşmaktadır. Bu 25 filmde 5'ine ulaşamamış ve araştırma 20 film üzerinden yürütülmüştür. Bu çalışma Hazretli Filmlerle ilgili sınırlı sayıda çalışmalardan biri olması ve dinî film yapımında dikkat edilmesi gereken noktalara dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Araştırmanın amacı ticari gayelerle özensiz bir şekilde çekilen Hazretli Filmlerde; inanç, ibadet, dil ve tarih konularında yer alan hataları ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden kuram oluşturma (grounded theory) esas alınmıştır. Film incelemelerine uygun olması bakımından veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi tercih edilmiştir. Araştırma sonucunda ele alınan Hazretli Filmlerde 183 hatanın yer aldığı tespit edilmiştir. Bunların 111'ini tarihsel hatalar, 21'ini inanç konuları ile ilgili hatalar, 19'unu ibadet konuları ile ilgili hatalar, 18'ini dilin kullanımına dair hatalar, 8'ini ayet ve hadislerle ilgili hatalar ve 6'sını diğer hatalar oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeşilçam, Türk Sineması, Hazretli Filmler, Dinî Filmler, Sinema ve Din

Research on the Mistakes in Saint Movies During Yeşilçam Cinema (Turkish Cinema)

Abstract

Yeşilçam Cinema (Turkish Cinema) made movies are in different genres and topics. One of those genres is Saint Movies. After the first Saint Movie reached large audiences, Yeşilçam Cinema made many more Saint Movies. There were 25 Saint Movies in the Yeşilçam Era. In this research, five movies were not available for viewing and 20 movies were evaluated. This research is important because there is not enough research on Saint Movies. The aim of the research is to find mistakes on belief, religious practice, language, and history in Saint Movies. Grounded Theory Method, one of the qualitative research methods, was used in this research. The data for the research was collected through the document review method. Findings show there are 183 mistakes in 20 Saint Movies. One hundred eleven of them are historical mistakes; 21 of them are mistakes about belief; 19 of them are mistakes about religious practices; 18 of them are language mistakes; eight of them are mistakes about Qur'an verses and Hadiths, and six of them are other mistakes.

Keywords: Yeşilçam Cinema, Turkish Cinema, Saint Movies, Religious Movies, Religion and Film

ATIF: Yorulmaz, B. ve Can. A. (2019). Yeşilçam dönemindeki hazretli filmlerde yer alan hataların değerlendirilmesi. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 2(2), s. 191-213.

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, e-mail: bilal.yorulmaz@gmail.com | orcid.org/0000-0003-3456-0797

** Uzm., Millî Eğitim Bakanlığı, e-mail: ayegulcan@yahoo.com | orcid.org/0000-0001-8059-7983

Giriş

Türk sinemasında peygamber, sahabe, veli gibi din büyüklerinin hayatını anlatan filmlere “Hazretli Filmler” adı verilmektedir. Bu tür filmlerin isimlerinde genellikle “Hazret” kelimesi geçtiği için sinema ile ilgili kaynaklarda daha çok “Hazretli Filmler” tanımlaması yapılmıştır.

1956 yılında çekilen *Âşıklar Kâbesi Mevlânâ'nın Hayatı*, ilk Hazretli Film örneği kabul edilebilir. 1961 yapımı *Hazreti Ömer'in Adaleti* ve 1964'te ilk kez bir peygamberin başkarakter olduğu *Hazreti İbrahim* (1964) filmleri de sinemamızdaki ilk Hazretli Film örneklerindedir. Fakat bu filmlerin moda haline gelmesi ilk kez 1965'te Muharrem Gürses'in çektiği *Hazreti Yusuf'un Hayatı* ile gerçekleşir. 1969 yılına dek etkisi azalarak da olsa süren bu furya *Allah'ın Arslanı Hazreti Ali* ve *Anadolu Evliyaları* filmleriyle son örneklerini verir. Birkaç yıl sonra yönetmen Asaf Tengiz'in daha önce çekmiş olduğu *Hazreti İbrahim* filmi renkli olarak yeniden çekmesi ve filmin Anadolu'da olağanüstü ilgi görmesiyle Hazretli Filmler 1973'te yeniden popüler hale gelir. Bu dönemde Râbia el-Adeviyye, Yunus Emre gibi bazı din büyüklerinin hayatının birden fazla yönetmen tarafından filme alınması sebebiyle yapım şirketleri arasında problemler ortaya çıkması sonucu ilkine göre daha hareketli bir furya yaşanır. 1973, 10 filmle Türk Sinema Tarihi'nde en fazla Hazretli Film çevrilen yıl olur. Daha sonra Türk sinemasında uzun yıllar bir din büyüğünün hayatını konu alan film çekilmeyecektir.

Hazretli Filmlerin ana konusu tarihte yaşamış kişilerin hayatlarıdır. Bu bağlamda Hazretli Filmler kurgudan çok gerçekliklere yer vermesi sebebiyle tür olarak tarihî filmlere yakındır. Ancak yine de bu filmler dinî mevzuları da işlediğinden, dinî filmlerin de bir alt türü olarak kabul edilebilir.

Hazretli Filmler belirli ortak özellikleriyle gerek tarihî, gerekse de dinî filmlerden bariz bir biçimde ayrılırlar. Bir filmin Hazretli Filmler kapsamında değerlendirilebilmesi için şu özelliklere sahip olması gerekmektedir:

- Olayların tarihî gerçeklerle -tamamen veya kısmen- örtüşmesi
- Karakterlerin tarihî gerçekliğinin bulunması
- Bir din büyüğüne yer verilmesi
- Din büyüğünün filmde dinî kimliğiyle ön planda olması
- Ticarî gayelerle çekilmiş olması
- Genellikle özensiz yapımlar olmaları

Din ve tarih gibi ciddi bir bilgi birikimine ihtiyaç duyulan alanlara dair ticari gayelerle özensiz filmlerin çekilmesi Hazretli Filmlerde birçok hatanın yapılmasına neden olmuştur. Bu çalışmada Hazretli Filmlerde yer alan hatalar detaylı bir şekilde incelenmiştir.

1. Araştırmanın Amacı

Türk sinemasında dinî konularda birçok hataların yapıldığı, yanlış bilgilerin verildiği görülmektedir. Böylece aynı zamanda etkili bir eğitim aracı olan filmler sayesinde halka yanlış dini bilgiler aktarılmaktadır. Ticarî kaygılarla çekilen Hazretli Filmlerde ise bu hataların çok daha fazla olduğu kolaylıkla öngörülebilir. Bu çalışmanın amacı Hazretli Filmlerde; inanç, ibadet, dil ve tarih konularında yer alan hataları ortaya koymaktır.

2. Araştırmanın Önemi

Türk sinemasında ilk dinî filmler olan Hazretli Filmler ile ilgili sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Hazretli Filmlere genellikle sinema tarihi kitaplarında birkaç sayfalık kısa bir bölüm ayrılmaktadır. Doğrudan Hazretli Filmleri analiz eden çalışmalar ise tespit edebildiğimiz kadarıyla sadece üç makaleden ibarettir. Her ne kadar ticari gayelerle de olsa Türk sinemasının dinî film çekme tecrübesini yansıtan Hazretli Filmler incelenmeye değer materyallerdir. Dinî film çekerken ortaya çıkabilecek hataları tespit

etmek bu alanda çalışmak isteyenlere yardımcı olacaktır. Bu çalışma Hazretli Filmlerle ilgili sınırlı sayıda çalışmadan biri olması ve dinî film yapımında dikkat edilmesi gereken noktalara dikkat çekmesi bakımından önemlidir.

Öte yandan Türk sinemasında dinin temsiline önemli problemler barındırdığı görülmektedir. Bu problemler Hazretli Filmler gibi doğrudan dini konuları ele alan filmlerde de bulunmaktadır. Sinema topluma yön veren en etkili yaygın eğitim araçlarından biri olduğu için Hazretli Filmlerin incelenmesi ayrıca önem arz etmektedir.

3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Yeşilçam döneminde çekilmiş 25 Hazretli Filminden beşine ulaşamadığı için 20 Hazretli Film değerlendirmeye alınmıştır. Dolayısıyla değerlendirmeler bu 20 filmle sınırlıdır. Öte yandan konu bakımından da çalışma; “inanç konuları ile ilgili hatalar”, “ibadet konuları ile ilgili hatalar”, “dil kullanımını ile ilgili hatalar”, “tarihsel hatalar”, “ayet-hadislerin kullanımı ile ilgili hatalar” ve “diğer hatalar” başlıkları ile sınırlandırılmıştır. Bu başlıklar filmlerin analizi sürecinde yapılan kodlama çalışmaları sonucu ortaya çıkmıştır.

4. Yöntem

4.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden kuram oluşturma (grounded theory) yaklaşımı esas alınmıştır. Kuram oluşturmada elde edilen veriler analiz edildikten sonra ortaya çıkan kavramlar, temalar ve bunların ilişkilerine yönelik denenceler geliştirilir ve bu denencelerin doğruluğu veya yanlışlığı yeni elde edilen verilerle sürekli test edilir (Hancock ve diğerleri, 2007, s. 12). Başka bir ifadeyle bu yaklaşımda veri toplama ve analiz aşaması birlikte yürütülmektedir. Bu sürece “sürekli karşılaştırmalı analiz” adı verilmektedir (Glaser ve Strauss, 2006, s. 101). Tüm bunların sonucunda ulaşılan kavramlar ve temalar araştırmanın odağına ilişkin anlamlı bir açıklama ortaya koyar. Bu açıklama veriler temelinde ortaya çıkan kuramdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 77).

Kuram oluşturma, bilhassa teorik altyapıyı oluşturmanın zor olduğu araştırmalarda önemlidir. Araştırmacının kuramsal çerçeveyi meydana getirebilmesi için oldukça esnek bir araştırma desenine ihtiyacı vardır. Kuram oluşturma deseni, araştırmacıya araştırma süresince elde ettiği verilerden hareketle tümevarımcı bir yaklaşımla kuram oluşturma imkânı verir.

4.2. Veri Toplama

Araştırmamızda kuram oluşturma yaklaşımında kullanılan veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesine başvurulmuştur. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 187). Yazılı kaynakların yanı sıra film, video, fotoğraf gibi görsel malzemeler de araştırmacıya önemli veriler sağlar (Mertens, 2010, s. 236). Ayrıca bu tür materyallerin araştırmacıya sunduğu birkaç önemli avantaj vardır. Jest ve mimik gibi sözel olmayan davranışları orijinal formunda gözleme imkânı sunması, araştırmacıya aynı davranışları birden fazla izleme olanağı vermesi, ayrıca bu dokümanların başka araştırmacılar tarafından kullanılabilmesi ve böylece bir araştırmacının vardığı sonuçların ne derece geçerli olduğunun sınımlanabilmesi bu avantajlardan bazılarıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189).

4.3. Örneklem Seçimi

Bu çalışmada Yeşilçam Döneminde çekilmiş 25 Hazretli Film, araştırma evreninin tamamını oluşturmaktadır. Araştırmanın başlangıcında evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Örneklem seçmek yerine böyle bir tutum sergilememizin en önemli nedenleri, Hazretli Filmlere dair daha önce müstakil ve kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olması ve geçerliği yüksek bir çalışma meydana getirmeyi gaye edinmemizdir. Fakat tüm çabalarımıza rağmen bu filmlerden 20'sine ulaşılabilmiş-

tir. Ulaşılan filmlerin büyük çoğunluğu internet ortamından elde edilmiştir. Birkaç film ise arşivcilerden belli bir ücret karşılığı temin edilmiştir. Ulaşamadığımız 5 film; *Hazreti İbrahim* (1964), *Hazreti Yusuf'un Hayatı* (1965), *Hazreti Yahya ve Salome* (1965), *Hazreti Ayşe* (1966) ve *Yunus Emre Destanı* (1973) filmleridir. Bu filmlere ulaşamamızın nedenleri şunlardır:

- Bazı filmlere internet ortamında ulaşamaması ve bu filmlerin piyasada VCD, VHS vb. izlenebilir formatlarının bulunmaması,
- İletişim kurulan arşivcilerde bu filmlerin bulunmaması,
- İrtibat kurulan bazı kurumlardan -TRT, Türk Film Arşivi- telif hakları nedeniyle olumsuz yanıt alınması.

Her ne kadar araştırma evreninin tamamına ulaşmasak da söz konusu 5 filmin 4'ünün içerik itibarıyla incelememize aldığımız filmlerle aynı olduğu görülmektedir. Şöyle ki *Hazreti Yusuf'un Hayatı* (1965) filminin yapımcısı Nuri Akıncı aynı senaryoyu 1973'te yeniden filme almıştır. *Hazreti İbrahim* filminin yönetmeni Asaf Tengiz 1972'de filmi yeniden çekmiştir. *Hak Yolunda Hazreti Yahya ve Salome*, aynı yıl çekilmiş elimizdeki *Yahya Peygamber* filmi ile aynı konuyu işlemektedir. *Yunus Emre Destanı* ise -her ne kadar farklı bir kaynaktan yararlanılarak hazırlansa da- aynı yıl çekilen *Gönüller Fatihi Yunus Emre* ile konu olarak benzetilmektedir. Dolayısıyla oluşturduğumuz örneklem, bir film -*Hazreti Ayşe* (1966)- haricinde evrenin tamamını içerik olarak kapsamaktadır.

4.4. Verilerin Analizi

Araştırmamızda elde ettiğimiz verilerin analizinde içerik analizine başvurulmuştur. İçerik analizi, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 227). Bunun için elde edilen veriler anlamlı bütünler halinde ayrılarak kodlanır, daha sonra bu kodlar araştırma öncesi veya araştırma sırasında belirlenmiş temalar (kategoriler) altına yerleştirilerek düzenlenir. Daha sonra bu veriler tanımlanarak araştırmacı tarafından yorumlanır ve birtakım sonuçlar çıkarılır.

Bu araştırmada daha önce yapılmış bazı çalışmalardan (Yorulmaz, 2013) yararlanılarak veya araştırma esnasında elde edilen veriler doğrultusunda birtakım temalar belirlenmiş ve filmler de bu temalar çerçevesinde izlenerek kodlama işlemi gerçekleştirilmiştir. Kodlanarak temalara (kategorilere) ayrılmış veriler ışığında birtakım sonuçlara ulaşılmış ve bu sonuçlar verilerle açık bir biçimde ilişkilendirilmiştir.

4.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel bir araştırmada geçerlik, araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir (Kirk ve Miller, 1986).

Araştırmamızın dış geçerliğini (aktarılabiliğini) artırmak için araştırmamızın tüm aşamaları -örneklem seçimi, veri toplama, verilerin analizi vb.- tafsilatlı bir biçimde açıklanmıştır.

Araştırmamızın iç geçerliğini (inandırıcılığını) sağlamak için araştırmamızın konusu ile benzerlik taşıyan çalışmalardan faydalanılmıştır. Ayrıca alanında uzman bir araştırmacı tarafından çalışmanın her aşamasında yapılan işlemler incelenmiş ve takip edilmiştir. Buna göre veri toplama, ham verilerin analizi, ulaşılan sonuçların yorumlanması gibi hususlarda yapılanlar araştırmacı tarafından ayrıntılı bir biçimde uzman araştırmacıya aktarılmış ve alınan dönütler doğrultusunda bazı düzeltmeler yapılmıştır.

Araştırmamızın dış güvenirliliğini (teyit edilebilirliğini) artırmak için araştırma sürecine dair -veri toplama, verilerin analizi vb.- tafsilatlı bir biçimde bilgi verilmiştir. Ayrıca incelenen filmlerden elde edilen ham veriler başka araştırmacılar tarafından incelenecek biçimde saklanmaktadır.

Araştırmamızın iç güvenirliliğini (tutarlılığını) artırmak için yapılan kodlama, alt tema ve temalar, uzman bir araştırmacı tarafından kontrol edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Araştırmamanın genel olarak geçerlik ve güvenilirliğini artırmak için her bir film, izleme esnasında tafsilatlı bir biçimde rapor edilmiş, gerektiğinde bazı sahneler birkaç kez izlenmiş, ayrıca filmlerin tamamı farklı zaman dilimlerinde en az üçer kez izlenerek elde edilen ham veriler karşılaştırılmak suretiyle -varsa- gözden kaçan hususlar tespit edilmiştir.

5. Araştırmamanın Konusu ile İlgili Daha Önce Yapılmış Çalışmalar

Tespit ettiğimiz kadarıyla araştırmamızın konusu olan Hazretli Filmlerle ilgili daha önce üç müstakil çalışma yapılmıştır. Bunlardan ikisi Mehmet Işık'a ait "Hazretli Filmler Döneminde Çekilen Dini Filmlerde İdeoloji ve Özne", ve "Hazretli Filmler Döneminde Çekilen Dini Filmlerin Afişlerinde Ortak Anlatı Özellikleri" adlı çalışmalardır. Diğerisi ise Yalçın Lülecî'nin Medya ve Din Tartışmaları Sempozyumu için hazırladığı "Hazretli Filmler Akımı: Yönetmenler, Filmler, Temalar" isimli bildiridir. Bu üç çalışma haricinde müstakil olarak Hazretli Filmleri konu alan bir araştırma henüz bulunmamaktadır. Bununla beraber sinema ve din ilişkileri bağlamında yapılan akademik çalışmalarda genel olarak Türk Sinemasında bir dönem olarak Hazretli Filmlere de yer verildiği görülmektedir. Bu çalışmaların büyük çoğunluğunda konunun ana hatlarıyla ele alındığı, filmlere dair detaylı bilgilerin verilmediği tespit edilmiştir.

Mehmet Işık'ın "Türk Sinemasında Hazretli Filmler Döneminde Çekilen Dini Filmlerde İdeoloji ve Özne" adlı makale çalışmasında araştırmamızın konusuna giren filmlerden amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmiş 10 film, nitel içerik ve söylem analizi yöntemleriyle çözümlenmiştir (Işık, 2018a). Aynı araştırmacının "Hazretli Filmler Döneminde Çekilen Dini Filmlerin Afişlerinde Ortak Anlatı Özellikleri" isimli makalesinde ise 1961-1973 yılları arasında çekilmiş Hazretli Filmlere ait afişler, göstergebilim yöntemiyle çözümlenmiştir (Işık, 2018b).

Yalçın Lülecî'nin "Hazretli Filmler Akımı: Yönetmenler, Filmler, Temalar" adlı bildirisinde Hazretli Filmlerin ortaya çıkış sebeplerine, ayrıca sinema yazarları ve/veya akademisyenlerin görüş ve tespitlerine yer verilerek bu filmlerde yer alan bazı hatalar ve bunların sebepleri ana hatlarıyla irdelenmiştir (Lülecî, 2015).

Hazretli Filmlerin din ve değerler eğitimi bağlamında incelendiği ilk çalışma, Bilal Yorulmaz'ın *Sinema ve Din Eğitimi* adlı doktora tezidir. Yorulmaz, bu çalışmasında *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1973) adlı filmi detaylı olarak ele almakta, ayrıca çalışmanın Türk Sinema Tarihini ele alan birinci kısmında Hazretli Filmler furyasından da bahsetmektedir (Yorulmaz, 2010).

Emel Akbaş'ın *Türk Sineması'nda Ortaçağ Algısı (1943-2014)* adlı yüksek lisans tezinde araştırmamızın kapsamına giren Hazretli Filmlerden tamamına yakınına yer verilmiştir (Akbaş, 2018a). Bu çalışmada Hazretli Filmlerin daha çok özetlerine yer verilmiş olup bazı filmlerde yer alan hatalardan da bahsedilmiştir. Ayrıca Akbaş'ın "Yeşilçam Sinemasında Dinsel ve Tarihsel İmge Kullanımı" adlı makalesinin bir bölümünde Hazretli Filmler dönemine yer verilerek çeşitli akademisyen ve sinema yazarlarının Hazretli Filmlere dair görüşleri derlenmiştir (Akbaş, 2018b).

Özden Candemir'in *Türk Sinemasında Dini Filmler* adlı yüksek lisans tezinde araştırma konusu dört dini filmle sınırlandırılmış olup bunlardan üçü bizim de araştırmamızın kapsamına giren *Hazreti İbrahim* (1972) *Hazreti Yusuf* (1973) ve *Hazreti Ömer* (1973) filmleridir. Çalışmada filmlerin künye bilgileri ve kısa değerlendirmelerin yanı sıra bu filmlerin öykü hattı, diyalog ve sinematik anlatım dökümlerine de yer verilmektedir (Candemir, 1986).

İbrahim Yenen'in *Toplumsal Tezahürleri Bağlamında Türk Sinemasında Din, Dindarlık ve Din Adamı Olgusu* adlı doktora tezinde Hazretli Filmler dinin ticari bir kazanç olarak kullanılması bağlamında ele alınmış, bu hususta *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1973) filmi detaylı olarak incelenmiştir. Ayrıca Hazretli Filmler konularına göre din büyükleri (âlim, evliya), peygamberler, dört halife ve diğerleri olmak üzere dört grupta tasnif edilmiştir (Yenen, 2011).

Sinema ve din ilişkilerine dair yapılan diğer bazı araştırmalarda Hazretli Filmlerden genel olarak bahsedildiği de görülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır:

- Yalçın Lüleci, *Sinema ve Din: Türk Sineması Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007
- Handan Karakaya, *Türk Sinemasında Din Adamı Tiplemesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2008
- Asife Ünal, *Uyumlu Bir Dünya İnşası Bağlamında Sinema ve Din İlişkisi: "Life of Pi" Örneği*, International Journal of Science Culture and Sport, Ağustos 2015
- İbrahim Coşkun *Türk Sinemasında Dini İçerikli Yapıtların Genel Yapısı ve Bu Yapıyı Varoluşçu Çizgiye Yükseltmenin Gereği Üzerine*, Sinema ve Din içinde (Ed. Bilal Yorulmaz vd.). 785-799. DEM Yayınları, İstanbul 2015
- Fatma Asiye Şenat, *Kur'an Konularını Görsel Dille Anlatmanın İmkânı Üzerine*, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Aralık 2016

6. Bulgular

Bu bölümde yönetmenlerin veya senaristlerin Hazretli Filmlerde çeşitli nedenlerle yaptıkları birtakım hatalar ele alınacaktır. Bu hatalar 6 ana başlık altında toplanmıştır:

- Tarihsel Hatalar
- İnanç Konuları İle İlgili Hatalar
- İbadet Konuları İle İlgili Hatalar
- Dilin Kullanımına Dair Hatalar
- Ayet ve Hadislerle İlgili Hatalar
- Diğer Hatalar

Yukarıdaki başlıklar incelendiğinde filmlerde İslâm dininin üç esasından biri olan ahlâkla ilgili hatalı ileti bulunmadığı görülmektedir. Bu durum ahlâk konularının diğerleri kadar bilgi gerektirmemesi ile ilişkilendirilebilir.

Filmlerde bulunan hatalı iletiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1. Hazretli Filmlerde Yer Alan Hatalar

Hatalar	İleti Sayısı
Tarihsel Hatalar	111
İnanç Konuları İle İlgili Hatalar	21
İbadet Konuları İle İlgili Hatalar	19
Dilin Kullanımına Dair Hatalar	18
Ayet ve Hadislerle İlgili Hatalar	8
Diğer Hatalar	6
TOPLAM	183

Tablo-1'de yer alan veriler incelendiğinde ele aldığımız 20 filmde toplam 183 iletinin çeşitli hatalar içerdiği görülmektedir. Bu sayı, Hazretli Filmlere içerik açısından özen gösterilmediğinin ve bu tür filmlerde çalışan yönetmen ve/veya senaristlerin dinî konularda genel olarak yeterli bilgiye sahip olmadıklarının bir göstergesidir.

Tabloda en çok dikkat çeken husus, tarihsel hataların diğerlerine göre çok daha fazla olmasıdır. Bu durumun sebepleri filmlere göre değişmektedir. Örneğin *Hazreti Ömer* filminin çok sayıda hata içermesinin en önemli sebebi, gereken araştırmayı yapmadan kısa sürede hazırlanıp çekilmesidir. Nitekim ilk Hz. Ömer konulu filmde yapılan hataların çoğunun ikinci ve üçüncü filmlerde de yer alması bunun bir

göstergesidir. *Hazreti Eyyub'un Sabrı*, *Hazreti Süleyman* ve *Saba Melikesi* gibi filmlerde de –bu peygamberler hakkında İslâmî kaynaklarda çok fazla bilginin bulunmaması sebebiyle- senaristler İsrailiyata yönelmişler, bunun sonucunda da İslâmiyet'in peygamberlik anlayışıyla çelişen sahneler ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak Hazretli Filmlerin büyük bir kısmının çeşitli hatalar ihtivâ ettiği ve bu hataların çok çeşitli nedenleri olduğu söylenebilir. Ancak hangi nedenle yapılırsa yapılsın bu hatalar seyirci üzerinde telâfisi zor olan olumsuz etkilere sahiptir. Bu bağlamda filmlerde geçen hatalı iletileri incelemeyen önce bu hataların din ve değerler eğitimi açısından sakıncalarını ele alacağız.

6.1. Filmlerde Yer Alan Hataların Din ve Değerler Eğitimi Açısından Sakıncaları

Genellikle hayal ürünü olan olayların inandırıcı bir anlatımla seyirciye sunulduğu sinema sanatı, kimi zaman gerçeklerden de beslenmiştir. Yaşanmış hikâyeler senaryolaştırılırken sinemanın yapısıyla çelişen bazı olaylar ya filminden çıkarılmış, ya da değiştirilmiştir. Bazı durumlarda da birtakım eklemeler yapmak suretiyle orijinal hikâyeye zenginleştirilmiştir. Örneğin *Cennet Fedaileri* İslâm'ın ilk yıllarını anlatan tarihi bir filmidir; ancak senaristler filmin ana hikâyesini farklı dinden iki gencin kavuşmaması gibi tamamen hayali bir olay üzerine kurmuşlardır. Böylelikle senaryoya bir çatışma ve başı-sonu belli olan dramatik bir yapı kazandırmışlardır. Dolayısıyla sinemada gerçeklerin yeniden kurgulandığını söylememiz mümkündür.

Sinema filmlerinde kurgusal sahneler yer verilmesi, din eğitimi açısından ele alındığında birtakım sakıncaların ortaya çıktığı görülmektedir. Öncelikle bu sahneler gerçekte yaşanmamıştır. Fakat tarihi hakikatlerle kurgusal olaylar iç içe geçtiğinden bilhassa bilgi düzeyi düşük kimselerin bu sahneleri ayırt etmesi zordur. Bunun bir sonucu olarak da seyirci hayal ürünü sahneleri filmin bütünü içinde gerçek olarak algılamakta, bazı karakterlere karşı olumlu/olumsuz tutum geliştirebilmektedir. Örneğin *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1973) filminde komutan Halid b. Velid'den Bizanslılar tarafından esir edilen Gülsüm Bacı'yı kurtarması istendiğinde, ordusunu tehlikeye atmak istemeyerek bu teklifi reddetmekte, böylelikle seyircide Halid b. Velid karakterine karşı olumsuz duygular uyandırılmaktadır. Hâlbuki filmde geçen bu olayın tarihsel bir gerçekliği yoktur ve Gülsüm Bacı karakteri de tamamen hayal ürünüdür.

Hazretli Filmlerde yer alan hatalar bazı bilgilerin yanlış bir biçimde öğrenilmesine de sebep olmaktadır. Yanlış öğrenilen bilgilerin sonradan düzeltilmesi ise oldukça zordur. Bu durum öğrenme psikolojisinde “önceki öğrenmenin yeni öğrenmeyi karıştırması ve zorlaştırması (Seven ve Engin, 2008, s. 194) olarak tanımlanan “ileriye ket vurma” kavramı ile ifade edilmektedir. Buna göre filmlerden öğrenilen yanlış bilgiler, sonradan karşılaşılan doğru bilgilerin öğrenilmesini güçleştirmekte, kafa karışıklığına neden olmaktadır.

Hazretli Filmlerde yer alan yanlış bilgiler geriye ket vurmaya da sebep olabilmektedir. Geriye ket vurma, sonradan öğrenilen bilgilerin daha önce öğrenilen bilgileri unutturmasıdır. Dinî konuları doğru bir şekilde öğrenen kişi, filmlerde aksi bir durumla karşılaştığında geriye ket vurma meydana gelebilmektedir (Yorulmaz, 2015, s. 194). Böylece filmde karşılaşılan yanlış bilgi, önceki doğru bilginin yerini almaktadır.

Okullarda verilen eğitim çoğunlukla sözlü ve yazılı telkine dayalıdır. Filmler ise görselin gücünü kullandıkları için çok daha etkili öğretim araçlarıdır. Bu bakımdan ileriye ket vurma ya da geriye ket vurma genellikle filmlerin lehine gerçekleşmektedir.

Hazretli Filmlerde bazı yanlışların birden fazla filmde veya aynı film içinde tekrar edildiği de görülmektedir. Sık tekrar edilen hatalar yanlış bilgileri pekiştirmektedir. Yanlış bir bilgi birçok filmde tekrar edildiğinde kalıcı bir biçimde belleklerde yer edinmekte, sonradan düzeltilmesi zorlaşmaktadır. Örneğin filmlerin çoğunda ana ve yan karakterler dua ederken yahut Allah'tan bahsederken gökyüzüne bakmaktadır. Bu da duanın gökyüzüne bakılarak yapılması gerektiği ve Allah'ın yalnızca gökyüzünde var olduğu gibi yanlış algılara sebep olabilmektedir. Buradan hareketle Hazretli Filmlerde çeşitli nedenlerle yapılan hataların din eğitimini zorlaştırıcı bir etki yaptığı söylenebilir.

6.2. Filmlerde Yer Alan Hataların Değerlendirilmesi

6.2.1. Tarihsel Hatalar

Hazretli Filmlerde en sık rastlanan hatalar, tarihsel konulardadır. Tarihsel hatalardan kasıt, ilgili sahnedeki olay, durum, kişi, mekân ve eşyanın tarihsel gerçeklerle tam olarak örtüşmemesidir. Aşağıda Tablo 2’de filmlerde tespit ettiğimiz tarihsel hatalarla ilgili ileti sayıları yer almaktadır.

Tablo 2. Hazretli Filmlerde Yer Alan Tarihsel Hatalar

Tarihsel Hatalar	İleti Sayısı
Kurgusal olaylara yer verme veya tarihî gerçekleri yeniden kurgulama	48
Olayın belirtilen tarihte gerçekleşmesinin mümkün olmaması	21
Bir karakterin yaşadığı olayı veya söylediği sözü başka bir karaktere isnat etme	10
İsrâiliyata dayanan olaylara yer verme	10
Olayların eksik verilmesi	9
Karakterlerin yaşları ile ilgili hatalar	8
Menkıbevî bilgilere yer verme	5
TOPLAM	111

Tablo 2’de yer alan veriler incelendiğinde Hazretli Filmlerde yer alan tarihsel hataların yarısına yakınının senaristlerin kurgusal olaylara yer vermesi veya tarihî gerçekleri yeniden kurgulaması sebebiyle ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun dışında herhangi bir sahnede geçen olay/durum vb.’nin belirtilen tarihte gerçekleşmesinin mümkün olmaması da filmlerde sıkça rastladığımız tarihî hatalardandır. Bir karakterin yaşadığı olay yahut söylediği bir sözün başka bir karaktere atfedilmesi yalnızca birkaç filmde geçmekle beraber, aynı film içinde birkaç kez tekrar etmesi sebebiyle tabloda ileti sayısı fazla görünmektedir. İsrâiliyata dayanan olaylara dair iletiler de benzer şekilde birkaç filmde yoğunlaşmaktadır. Bazı Hazretli Filmlerde süreyi kısaltmak, hikâyeyi hızlı bir şekilde sonuca bağlamak gibi nedenlerle olaylar eksik verilerek seyircinin o olayı yanlış yorumlamasına sebebiyet verildiğinden bu da bir tür tarihî hata kabul edilmiş ve filmlerde bu hususta 9 ileti yer aldığı tespit edilmiştir. Karakterlerin yaşları ile ilgili hataların ise daha çok yönetmen Asaf Tengiz’in çektiği *Hazreti Ömer*, *Hazreti İbrahim* (1973) filmlerinde yer aldığı görülmektedir. Menkıbevî bilgilere yer verilmesi sebebiyle yapılan 5 hatanın *Allah’ın Arslanı Hazreti Ali* ve *Hacı Bektaş-ı Veli* adlı filmlerde geçmesi, bu filmlerin başkarakterlerinin daha ziyade destansı yönleriyle ele alınması ile ilişkilidir.

6.2.1.1. Kurgusal Olaylara Yer Verme veya Tarihî Gerçekleri Yeniden Kurgulama

Sinemada çoğu kez kurgusal hayat hikâyeleri anlatılmakla beraber gerçeklerden de beslenilmiştir. Fakat senaristler gerçeği olduğu gibi anlatmak yerine yeniden kurgulamayı tercih etmişlerdir ki, tarihî filmlerde bu durum sıkça görülmektedir. Bu bağlamda tarihî kişiliklerin hayat hikâyelerinin anlatıldığı Hazretli Filmlerin de gerçeklerden esinlenilerek kurgulanmış hikâyelere dayandığı söylenebilir. Bu tür filmlerde kurgusal olaylara yer verilmesi, hikâyelerin daha dikkat çekici hale getirilerek zenginleşmesine katkıda bulunmaktadır. Fakat bir yandan da tarihî hakikatlerin tahrif edilmesi seyircinin dinî kişilik ve olaylar hakkında yanlış bilgilendirilmesine sebebiyet vermektedir. Aşağıda inceleyeceğimiz sahne örnekleri de daha çok bu bağlamda değerlendirilmiştir. Örneğin;

- *Hazreti Yusuf* filminin bir sahnesinde Hz. Yakup tüm oğullarına: “Baba nedir? Ana nedir? Zevce Nedir?” diye bir soru yöneltir. Fakat cevap alamaz. O sıralarda çocuk yaşlarda olan Hz. Yusuf: “Baba candır, ana şefkattir, zevce ise yeni doğacak canlara şefkattir.” cevabını verir. Bu olay abilerinin Hz. Yusuf’a olan öfkelerini daha da artırır. Hiçbir kaynakta bahsedilmeyen bu olayın daha çok Hz. Yusuf’un ferasetini anlatmak için kurgulandığı düşünülebilir.
- *Bilal-i Habeşi* filminde efendisi tarafından kumlara yatırılarak kırbaçlanan Bilal-i Habeşi’nin üzerine kaya büyüklüğünde bir taş konulur. Bir müddet sonra üzerine aynı büyüklükte ikinci bir taş daha konulacakken Hz. Hamza öfkelenerek kılıcını çıkarır ve oradaki müşriklerle çarpışır. Bir önceki örnekten farklı olarak burada tarihî gerçekliği olan bir olaydan bahsedilmektedir. Fakat olay aslından çok daha farklı bir biçimde sunulmakta, Hz. Hamza müşriklerle çarpıştırılarak sahnedeki aksiyon artırılmaktadır.
- *Cennet Fedaileri* filminde putperest bir baba Müslüman olan kızını eski dinine dönmesi konusunda ikna edemeyince kurban etmek üzere putların önüne getirir. Tam o sırada şiddetli bir yer sarsıntısı olur. Putlardan biri adamın üzerine düşer. Adam ölmeden önce tövbe ederek kızından af diler. Bu sahnede olay ve karakterlerin tamamı hayal ürünüdür.
- Aynı filmin bir başka sahnesinde putperestler gizlice yaptıkları bir toplantıda Hz. Muhammed’i (sav) öldürme kararı alır. Mesut isimli bir genç, toplantıyı gizlice dinlerken yakalanır ve oradakilerle çarpışmak zorunda kalır. Burada da hayalî bir karakter tarihî gerçekliği olan bir olayın içine yerleştirilmiştir. Ancak İslâmî kaynaklara göre Hz. Muhammed (sav) kendisine kurulan bu tuzaktan Cebrail (a.s.) sayesinde haberdar olmuştur. Bu sahnede ise Mesut karakterinden öğrendiği izlenimi verilmektedir.
- *Hazreti Ömer’in Adaleti* (1973) filminde Müslümanlar Medine’ye hicret etmeden önce Kâbe’de namaz kılacaklardır. Müşrikler tam onlara saldıracakken kadrajda Hz. Ali’nin kılıcı –Zülfikar- görülür. Hz. Ali onlara: “İndirin kılıçlarınızı ey kâfirler! Ben Allah’ın kılıcı Ali. Karılarını dul, evlatlarını yetim bırakmak isteyen varsa çık-sın karşıma!” diyerek meydan okur. Müşrikler korkarak kılıçlarını indirir. Böylece Müslümanlar namazlarını rahatlıkla kılarlar. Bu sahnede dikkat çeken ilk husus, Hz. Ömer’in hiçbir şekilde konuşmayıp diğer Müslümanlarla beraber namazını sessizce kılmasıdır. Hâlbuki yukarıdaki sözlerle müşriklere meydan okuyan kişi aslında Hz. Ömer’dir. Fakat görüldüğü gibi olayın yeniden kurgulanması sonucu Hz. Ömer pasif hale getirilerek ona ait söz ve davranışlar Hz. Ali’ye atfedilmiştir.
- *Cennet Fedaileri* filminin bir sahnesinde Hz. Ali müşrikler tarafından zincire vurularak hapsedilir. Bu sırada Hz. Muhammed’in (sav) sığındığı Sevr mağarasının ağzına örümcek yuva yapmıştır. Hz. Ali zindanda bir örümceğin aşağıya doğru indiğini görür ve “Vakti geldi.” diyerek zincirleri kırar. Bu sahnelerde paralel kurgu yöntemine başvurulmuş bir kurgu diğeri gerçek olan iki olay –örümceğin yuva yapması ve Hz. Ali’nin zincirlerini kırması- birbirine bağlanmaktadır.

Yukarıda örneklerde her ne kadar Hz. Yusuf, Hz. Ali, Hz. Ömer gibi tarihî kişiliklere kendilerine ait olmayan söz ve davranışlar isnat edilse de söz konusu sahnelerin seyircide genel olarak bu kişilere karşı olumsuz bir tutum oluşmasına neden olmadığı söylenebilir. Ancak bunun aksi örnekler de mevcuttur. Örneğin;

- *Bilal-i Habeşi* filminin bir sahnesinde Bilal-i Habeşi önündeki puta defalarca kez öfkeyle tükürmektedir. Rivayetlerde böyle bir olay geçmektedir. Ancak daha çarpıcı bir anlatım yakalamak için olayın abartılı bir biçimde yeniden kurgulanması filmde Bilal-i Habeşi karakterinin itici gösterilmesine neden olmaktadır.
- Aynı filmde inançlarından taviz vermemesi nedeniyle efendisi tarafından ağır işkencelere maruz bırakılan Bilal-i Habeşi, yıllar sonra Bedir Savaşı’nda esir olarak karşısına çıkan eski efendisini başını gövdesinden ayırmak suretiyle öldürerek intikamını almaktadır. Böylece başlangıçta mazlum bir karakter olan Bilal, zalim

bir karaktere dönüşmektedir. Kaynaklarda olayın failine dair farklı rivayetler bulunmasına rağmen (Varol, 2012) filmde kurgu ve gerçeklerin yeniden harmanlanması sonucu Bilal-i Habeşî'ye karşı seyircide olumsuz duygular uyarılmaktadır.

Sonuç olarak yönetmenlerin farklı amaçlarla filmlerin hikâyelerinde kısmi değişiklikler yaptıkları ancak bazı durumlarda tarihî kişiliklere kendilerine ait olmayan birtakım söz ve fiiller isnat ederek seyirciyi bu hususta yanlış yönlendirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu tür filmlerde kurgusal olaylara yer verirken bu olayların tarihi gerçeklerle çelişmemesine dikkat edilmesi önem arz etmektedir.

6.2.1.2. Olayın Belirtilen Tarihlerde Gerçekleşmesinin Mümkün Olmaması

İncelediğimiz filmlerde bazı olayların filmde geçtiği belirtilen tarihlerde gerçekleşmesinin mantıksal olarak mümkün olmadığı tespit edilmiştir. Örneğin *Allah'ın Arslanı Hazreti Ali*, *Hazreti Ömer*, *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1961-1973) gibi bazı filmlerde İslâm'ın gizlice yayıldığı dönemlerde Müslümanların dışarıda namaz kıldığı, Hz. Ömer'le ilgili üç filmde de -ilk kez Medine devrinde uygulanmasına rağmen- ezanın bugünkü şekliyle ve Mekke döneminde okunduğu, *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1961) ve *Hazreti Ömer* filmlerinde, Hz. Ömer'in Müslüman olduğu sahnelerde Kur'an-ı Kerim'in mushaf şeklinde gösterildiği ve okunan ayetlerin Medine döneminde inmiş olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili en dikkat çekici örnek ise *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1961) filminde geçmekte, Hz. Ömer iki gencin nikâhını sünni mezhebine göre kıymakta ve nikâh akdini şu sözlerle tamamlamaktadır:

“Allah'ın emri ve peygamberin kavliyle, Kur'ân-ı Kerîm ahkâmına müsteniden, ehl-i sünnet itikadınca, tarafeynin ve hazirûnun şهادetleriyle, evvelce tespit edilen 33 altın mihr-i muaccel ve ittifak edilen mihr-i müeccel ile Müslümanlıkla müşerref olan Alexandra kızı Leyla'yı Nuaym oğlu Celil'le nikâhladım...”

Görüldüğü üzere filmde Hz. Ömer halifelîği döneminde “ehl-i sünnet” ifadesini kullanmaktadır. Hâlbuki o dönemlerde henüz mezhepler ortaya çıkmamıştır. Dolayısıyla nikâh akdinin filmdeki şekliyle o tarihlerde gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Benzer şekilde *Hazreti Ömer* filminde Hz. Ömer'in Müslüman olduğu sahnede Müslümanlar “Salât-ı Ümmiye” adlı eseri okumaktadır. Bu eser 17. yüzyıl sonu ve 18. yüzyıl başlarında yaşamış olan Buhûrizâde Mustafa İtrî Efendi'ye aittir (Özcan, 1999). Dolayısıyla o dönemde bu eserin sahabîler tarafından okunması mümkün değildir. Hikâyesi 8. yüzyılda geçen *Rabia İlk Kadın Evliya* filminde ise henüz o dönemde inşa edilmediği halde Kâbe'nin etrafında revaklar yer aldığı görülmektedir.

6.2.1.3. Bir Karakterin Yaşadığı Olayı/Söylediği Sözü Başka Bir Karaktere Isnat Etme

Bazı Hazretli Filmlerde en sık rastladığımız tarihsel hatalardan biri de bir karakterin başına gelen bir olayın veya söylediği bir sözün başka bir karaktere dayandırılmasıdır. Bu durum özellikle *Rabia İlk Kadın Evliya* filminde görülmektedir. Bununla beraber İlahî Davet/ İbrahim b. Ethem, Hazreti Ömer'in Adaleti (1973) gibi filmlerde de bu tür hatalara rastlanmaktadır. Örneğin;

- *Rabia İlk Kadın Evliya*'da Rabia'nın halife Harun Reşid'in huzuruna çıkıp onun cennetlik olduğuna hükmetmesi olayı esasında İmam Ebu Yusuf'a ait bir menkıbeden uyarlanmıştır (Komisyon, 1992). Filmin başında Rabia'nın henüz bebekken Ramazan ayının gelmesi sebebiyle annesinden süt emmemesi olayı Abdülkadir Geylani'ye (Yüksel, 1979, s. 8), kuyudan su çekerken bir kova altınla karşılaşması kerameti İbrahim b. Ethem'e (Attâr, 1991, s. 164), bir misafiri ile cömertlik ve şükür üzerine yaptığı kısa sohbet ise İbrahim b. Edhem'le Şakîk-i Belhî arasında geçen bir diyaloga dayandırılan olaylardır (Bolat, 2010, s. 305).
- İlahî Davet/İbrahim b. Ethem filminde İbrahim Ethem'in devlet işleri ile uğraşırken iki misafirin gelmesi üzerine mumu söndürmesi ve onlara söndür-

düğü mumun devletin malı olduğunu belirtmesi esasında Emevî Devleti halifelerinden Ömer b. Abdülazîz ile ilgili bir rivayettir (Yiğit, 2007, s. 54). Aynı filmde İbrahim b. Ethem'in babasının nehire düşmüş bir elmayı yedikten sonra pişman olup Belh hükümdarından helallik dilemesi ve sonunda kızıyla evlenmesi olayı, İmâm-ı A'zam Ebû Hanife'nin babası Sâbit'in başına gelen bir olaydan uyarlanmıştır (İmâm-ı A'zam Ebû Hanife, 1992, s. 254-255).

- *Yahya Peygamber* filminde Hz. Yahya'nın vaazlarında söylediği bazı sözler, Hz. İsa'ya aittir. Örneğin: "Ağıza giren şey insanı kirletmez; fakat ağızdan çıkan şeydir ki insanı kirletir... Bilin ki kör körü götürürse ikisi de çukura düşer..."¹ sözleri Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'ya aittir; fakat senaristin alıntılama yaptığı hata nedeniyle filmde bu sözleri Hz. Yahya söylemektedir.

6.2.1.4. İsrâiliyata Dayanan Olaylara Yer Verme

İslamî kaynaklara Yahudilik ve Hıristiyanlık'tan geçtiği kabul edilen her türlü bilgiye İsrâiliyat adı verilmektedir. İncelediğimiz filmlerin bir kısmında bu türden bilgilerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Özellikle Hz. Eyyub, Hz. Yahya gibi peygamberler hakkında İslamî kaynaklarda tafsilatlı bilgi bulunmamaktadır.² Bu sebeple bazı senaristler İsrailî kaynaklardan beslenmiş, hatta bazıları doğrudan Tevrat veya İncil'e başvurmuşlardır. Örneğin *Hazreti Eyyub'un Sabrı* filmi dramatik yapısı itibarıyla tamamen Eski Ahid'in Eyüp bölümüne dayanmaktadır. Hatta bazı sahnelerde geçen dua cümlelerinin Eski Ahid'den birebir alıntılı olduğu görülmektedir. Örneğin bir sahnede Hz. Eyyub şu sözlerle dua etmektedir:

"Lokmamı yalnız yedimse, öksüzler de ondan yemediyse,³
Çıplağı yoksulu gördüm de, bilerek onlara yardım etmedimse⁴
Kapımda çalışanlara, acizlere elimi kaldırdımsa,⁵
Omuzlarım kürek kemiklerimden çıksın, parmaklarım kırılsın.⁶
Ümidimi paraya bağladım,⁷
Malım mülküm çoktur diye kibirlendimse,⁸
Kötülük edenlere yardımcı olup teşvik ettimse,⁹
Topraklarımda hasat yerine diken, ot bitsin.¹⁰
Allah'tan gelecek belâ bizler için deşettir.
Ya Rabbi! Sen her şeyi bilir, dilediğini yapmaya muktedirsin.
Dilerim hiçbir muradım alıkonmaz ya Rabbim!"

Öncelikle yukarıdaki bazı ifadeler İslamiyet'teki dua âdâbına tamamen aykırıdır. Ayrıca bir peygamberin kendisine beddua etmesi de makul görünmemektedir. Dolayısıyla da sahnede geçen ifadeler İslam'ın hem dua hem de peygamberlik anlayışıyla çelişmektedir.

Aynı filmde şeytanın Hz. Eyyub'a zarar vermek için Allah'tan müsaade istemesi, sırayla Hz. Eyyub'un mal varlığını, evlatlarını ve sağlığını elinden alması gibi olayların akışı da Eski Ahid'le birebir örtüşmektedir. Dolayısıyla Hz. Eyyub'a dair filmde geçen birçok olayın İslam'ın temel kaynaklarında yer almadığını söylememiz mümkündür.

İsrâiliyata dayanan bilgilere yer verilen bir başka film de *Hazreti Yusuf*'tur. Filmin bir sahnesinde Hz. Yusuf Züleyha'nın cazibesinden etkilenmekte, o anda karşısında babasının hayalini görmekte, babası O'na nefesine uymamasını tembihlemektedir. Bu sahne Eski Ahid dışı Yahudi kaynaklarında yer almaktadır. Ayrıca filmde Hz. Yusuf'un Şemsi adlı abisini rehin alması olayı, Kur'an-ı Kerim'de geçmeyip Eski Ahid'de geçer ve bahsi geçen abisinin adı da Şimon'dur.¹¹ Benzer şekilde Hz. Yusuf'a Bünyamin'i rehin almaması için yalvaran Yahya adlı ağabeyinin Eski Ahid'deki adı Yahuda'dır.¹² Filmde yer alan bu olayların Eski Ahid'le birebir örtüşmesi ve zikredilen karakterlerin isimlerinin Kur'an-ı Kerim'de geçmezken Eski Ahid'deki isimlere benzemesi (Şimon-Şemsi, Yahuda-Yahya) dikkat çekicidir.

Sonuç olarak bazı Hazretli Filmlerde İsrâiliyata dayanan olaylara yer verilmesi sebebiyle İslamî kaynaklarda geçmeyen veyahut bu kaynaklarla çelişen durumlara rastlanabilmektedir.

6.2.1.5. Olayların Eksik Verilmesi

Bazı filmlerde çeşitli nedenlerle olayların eksik verilmesi sonucu birtakım hatalar oluşabilmektedir. Bir filmde olayın tüm ayrıntılarının sınırlı bir sürede anlatılması elbette mümkün değildir. Ancak bazı önemli ayrıntıların atlanması seyircinin olayı yanlış yorumlamasına sebebiyet verebilir. Örneğin *Allah'ın Arslanı Hazreti Ali* filminde Bedir Savaşı'nın anlatıldığı sahnelerden önce dış ses peygamberin kumandasında bir kuvvetin Suriye'den dönen Ebu Süfyan'ın ordusunu vurmak için yola çıkmış olduğunu söylemektedir. Bu bilgi doğru olmakla beraber eksiktir. Filmde yalnızca bu bilgiyle karşılaşan seyirci, Müslümanların savaş yanlısı olduğunu, savaşın da onların saldırısı sonucu çıktığını düşünebilir. Hâlbuki kaynaklarda şartların Müslümanları savaşılmaya zorladığı, savaştan önce Hz. Muhammed'in (sav) müşriklere barış teklifinde bulunduğu ancak olumsuz yanıt aldığı geçmektedir (Fayda, 1992, s. 326). Görüldüğü gibi olaylarla ilgili bazı ayrıntıların verilmemesi sonucu tarihî olaylar aslından uzaklaşabilmektedir.

Bazı durumlarda da filmi hızlı bir şekilde bir sona bağlamak için birçok olayın atlandığı görülmektedir. Örneğin *Cennet Fedaileri*'nde Bedir Savaşı'ndan hemen sonra Mekke'nin Fethi görüntülerine yer verilmektedir. Hâlbuki bu iki olay arasında 6 yıllık bir zaman dilimi vardır, ancak filmde aradan uzun zaman geçtiğine dair görsel ya da işitsel herhangi bir mesaj verilmemektedir. Bu durumda söz konusu iki olayın art arda gerçekleştiği gibi bir izlenim oluşmaktadır.

6.2.1.6. Karakterlerin Yaşları İle İlgili Hatalar

İncelediğimiz filmlerin bir kısmında bazı karakterlerin belli bir olayın geçtiği tarihte belirtilenden çok daha farklı yaşlarda olduğu tespit edilmiştir. Yine bazı filmlerde karakterler aradan uzun yıllar geçmesine rağmen görüntü olarak değişmemektedir.

Konu ile ilgili örnekleri incelediğimizde bu tür hataların *Hazreti Ömer*, *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1961), *Bilal-i Habeşi* ve *Hazreti İbrahim* gibi belli başlı birkaç filmde yer aldığı görülmektedir. Örneğin *Hazreti Ömer* ve *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1961) filmlerinde Hz. Ömer İslamiyet'i kabul ettiği sıralarda sakalları beyazlamış, yaşlı bir adam görünümündedir; fakat O'nun Müslüman olduğunda 30'lu yaşların başlarında genç bir adam olduğu bilinmektedir. Ayrıca her iki filmde de O'nun İslamiyeti kabulünden ölümüne kadar geçen otuz yıllık süreçte görüntü olarak değişmediği, yani yaşlanmadığı görülmektedir. Benzer bir hata *Hazreti İbrahim* filminde de mevcuttur. Üstelik Hz. İbrahim baba olduğunda ve oğlunu kurban ettiği son sahnede yaşlı olması gerekirken otuzlu yaşlarında genç bir adam olarak gösterilmektedir.

Bunların dışında *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1973) ve *Bilal-i Habeşi* filmlerinde Hz. Ali'nin İslâm'ın ilk yıllarında yetişkin bir erkek görünümünde olduğu ve hatta elinde Zülfikarıyla müşriklere gözdağı verdiği ya da onlarla çarpıştığı görülmektedir. Tarihsel gerçekliği olmayan bu sahnelerin Hz. Ali'nin cesaretini anlatmak için kurgulandığı ve sonradan senaryoya eklenirken karakterin o dönemlerde çocuk yaşta olduğunun hesaba katılmadığı düşünülebilir.

6.2.1.7. Menkıbevî Bilgilere Yer Verme

Hazretli Filmlere konu olan dinî-tarihî kişiliklerden bazılarının hayat hikâyeleri incelendiğinde haklarındaki menkıbevî bilgilerin tarihî kişiliklerinin önüne geçtiği görülmektedir. Hacı Bektaş-ı Veli bunun en bariz örneklerinden biridir. Yine Hz. Ali de hakkında gerçeklerle menkıbelerin iç içe geçtiği tarihî kişiliklerden biridir.

İncelediğimiz filmlerde de bu iki karakter daha çok halk arasında bilinen hikâyeleriyle, başka bir ifadeyle menkıbeleriyle ele alınmaktadır. Nitekim *Hacı Bektaş-ı Veli* filmi –her ne kadar jeneriğinde belirtilmese de– “Vilayetnâme” adlı bir eserden uyarlanmıştır ve eserin neredeyse tamamı bu türde hikâyelerden oluşmaktadır. *Allah'ın Arslanı Hz. Ali* filmi ise ağırlıklı olarak Hz. Ali'yi tarihî bir kişilik olarak ele almakla beraber birkaç menkıbevî olaya da yer vermiştir.

Hacı Bektaş-ı Veli filminin senaryosunda menkıbelerden fazlaca yararlanılmasının bir sonucu olarak filmde başkarakterin kerametlerine sıkça yer verilmiştir. Örneğin Taptuk Emre'nin Taptuk lakabını almasına dair menkıbe filmde şu şekilde anlatılmaktadır:

Hacı Bektaş-ı Veli, kendisini diyar-ı Rûm'a sokmak istemeyen erenlerden biri olan Emre Sultan'ı yanına çağırır, ona dost divanında ne gördüğünü sorar. O da arada yeşil bir perde olduğunu, kendisine bir el uzandığını, o elin içinde yeşil bir ben olduğunu söyler. Hacı Bektaş-ı Veli ayasındaki yeşil beni gösterir. Çok şaşırان Emre Sultan başını eğip "Taptuk Sultanım!" der. Hacı Bektaş-ı Veli de "Madem öyle, bundan sonra adın Taptuk Emre olsun." der.

Allah'ın Arslanı Hazreti Ali filminde de Hz. Ali'nin özellikle kahramanlıklarının anlatıldığı bazı sahnelerde menkıbelerden yararlanıldığı görülmektedir. Örneğin Hz. Ali Hayber kalesinin fethi sırasında çok ağır olan kale kapısını tek başına yerinden sökmekte, dış ses on iki kişinin aynı kapıyı sonradan yerinden kaldıramadığını ifade etmektedir. O'nun çeşitli haydut ya da İslam düşmanlarıyla yaptığı çarpışmalara da filmde genişçe yer verilmektedir.

6.2.2. İnanç Konularına Dair Hatalar

Hazretli Filmlerde tarihsel konulardan sonra en sık rastladığımız hatalar inançla ilgilidir. Bu filmlerde çeşitli inanç konularına dair 21 hata tespit edilmiştir. Aşağıdaki tabloda hata yapılan inanç konuları ve ileti sayıları gösterilmektedir.

Tablo 3. Hazretli Filmlerde Yer Alan İnanç Konularına Dair Hatalar

İnanç Konularına Dair Hatalar	İleti Sayısı
Peygamber İnancı	6
Putperestlik	6
Batıl İnançlar	3
Şeytan	3
Melek İnancı	2
Kader İnancı	1
TOPLAM	21

6.2.2.1. Peygamber İnancı

Filmlerde peygamber inancına dair hatalı sahneler incelendiğinde peygamberlere yalan söyleme, günah işleme gibi İslâmiyet'teki peygamber anlayışıyla uyuşmayan davranışlar isnat edildiği tespit edilmiştir. Örneğin *Hazreti Yusuf* filminde Yusuf peygamber Mısır'a gitmeden önce abilerinden birine: "Ne olur abi! Babama bildirme başıma gelenleri. 'Öldü.' de... abilerimin ettiklerini duyarsa O da yaşayamaz..." demektedir. Bu sahnede bir peygamber babasına yalan söylenmesini istemekte, böylece seyircilerin gözünde yanlış bir peygamber algısı oluşturulmaktadır. *Hazreti Süleyman ve Saba Melikesi*'nde de Hz. Süleyman evli bir adam olduğu halde başka bir kadına -Saba melikesine- yakınlık duyup sarılmakta, ayrıca başına gelen bazı musibetleri geçmişte işlemiş olduğu günahlara bağlamaktadır. Bu durum peygamberlerin ismet (günah işlememe) özelliğiyle çelişmektedir.

6.2.2.2. Putperestlik

Hazretli Filmlerde inanç konularına dair yapılan en önemli hatalardan biri, putperestliğin Allah'ı inkâr eden veya Allah'tan habersiz bir inanç biçimi olarak sunulmasıdır. Hâlbuki putperestlik, Allah'ın varlığını kabul eden, bununla beraber put adı verilen taş, tahta vb. maddelerden yapılmış somut varlıklara da tanrısallık atfeden bir inançtır. Bu bağlamda putperestlik, İslâm inancının temeli olan tevhidin zıddı şirke (Allah'a ortak koşma) tekâbü'l etmektedir. Nitekim Kur'an'da putların onlara tapanlar tarafından "Allah katında şefaathiler" diye nitelendirildiği (Yûnus 10/18) ve putların kendilerini Allah'a yaklaştıracığı (ez-Zümer 39/3) vehmini taşıdıkları ifade edilmiştir (Özler, 2012, s. 18).

Veysel Karani filminin bir sahnesinde hayatında ilk kez bir Müslümanla karşılaşan Veysel, ondan Allah kelimesini duyunca şaşırmakta ve: “Lat ilâhesi, Menat ilâhesi, ulu Hubel mi ki O?” diye sormaktadır. *Cennet Fedaileri*'nde Ebu Cehil Müslümanlara işkence ederken onlardan “Allah yoktur.” demelerini istemekte, *Hazreti Ömer* filminde ise namaz kılarak yakaladığı cariyesine Hz. Ömer “Yoksa yine Muhammed'in Allah'ına mı taptın?” diye hesap sormaktadır. *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1961) filminin bir sahnesinde ise Hz. Ömer'in Kur'an seslerini duyunca söylediği şu sözler dikkat çekicidir: “Tuhaf! Bütün kâinat taptığınız Tanrı'nın öyle mi? Şaşılacak şey! Bizim 1500 süslü putumuz var, hiçbirinin tırnak ucu kadar mülkü yok.” Tüm bu örnekler, filmlerde putperestliğin Allah'ın varlığından habersiz veya O'nu inkâr eden bir inanç biçimi olarak sunulduğunu göstermektedir.

Bunların yanı sıra putperestlerin taptıkları putlar ve dinî ritüelleri ile ilgili de hatalar da mevcuttur. Örneğin *Cennet Fedaileri*'nde bir ayın sonrası putlar adına üç kız çocuğu kurban edilmektedir. Çok eski zamanlarda Araplar'ın putlar için insan kurban törenleri düzenlediklerine dair rivayetlere rastlanmaktadır (Güç, 2007, s. 367). Fakat Hz. Muhammed'in yaşadığı dönemde böyle bir ritüel bulunmamaktadır. *Veysel Karani* filminin bir sahnesinde de evden çıkarken annesi Veysel Karani'ye “Lat, Menat putları koruyucun olsun.”, hasta olan bir komşusuna da “Uzza putu sana sağlığını iade edecektir.” demektedir. Ancak Veysel Karani'nin yaşamış olduğu Yemen topraklarında Zülhalesa, Zülkeffeyn, Yegûs, Yeûk ve Nesr adlı putlara tapıldığı belirtilmektedir (Tomar, 2013, s. 403). Bu örnekler senaristlerin putperestlikle ilgili tafsilatlı bilgi sahibi olmadığının göstergesidir.

6.2.2.3. Batıl İnançlar

Hazretli filmlerde batıl inanışlara dair hatalı iletilerin tamamı *Anadolu Evliyalari* adlı belgesel filmde geçmektedir. Buna göre filmde türbeler dileklerin kabul olduğu yerler olarak sunulmakta, böylelikle seyirci türbelerden medet ummaya teşvik edilmektedir. Ayrıca benzer konular aynı film içerisinde birkaç kez ele alınarak verilen mesaj pekiştirilmektedir. Bu hususta filmde yer alan bazı sahneler şunlardır:

- Telli Baba türbesinde evlenebilmek için dua eden genç bir kız, bir sonraki sahnede dileğine kavuşmuş olarak gelinliği ve eşyle birlikte türbeyi ziyaret etmektedir.
- Mevlana türbesini ziyarete gelen sağır ve dilsiz bir genç türbeye girdikten kısa bir süre sonra şifa bulmaktadır.
- İsveçli genç bir kız rüyasında evleneceği kişi ile Mevlana Hazretleri'nin türbesinde buluşacağını görmekte, türbeyi ziyareti esnasında da bu kişi ile karşılaşmaktadır.

Yukarıdaki örneklerden ilk ikisinde dış ses aracılığıyla verilen sözel mesajların da hatalı olduğu görülmektedir. Şöyle ki genç kızın telli babanın türbesi başında dua ettiği sahnede dış ses: “Genç kız o kadar içten dilekte bulunmuştur ki; Telli Baba onun bu yalvarışlarını karşılıksız bırakmamış ve dileğine kavuşturmuştur onu.” demektedir, şifa bulmak için Konya'ya gelen genç için ise: “Mevlana hazretlerinden şifa dileğinde bulunması için gönderildi.” ifadesini kullanmaktadır. Bu cümlelerde dilekte bulunulan kişinin Allah değil, ziyaret edilen velî olması türbe ziyareti âdâbıyla ve İslamiyet'teki dua anlayışıyla çelişmektedir.

6.2.2.4. Melek ve Şeytan

Melek inancına dair yapılan hatalara baktığımızda iki filmde meleklerin insan şeklinde tasvir edildiği görülmektedir. Örneğin *Hazreti İbrahim* (1972) filminin son sahnesinde Cebrail, pembe elbise giymiş küçük bir kız çocuğu görünümündedir. Benzer şekilde *Hazreti Eyyub'un Sabrı* ve *Yahya Peygamber* filmlerinde de şeytan yetişkin bir erkek suretinde gösterilmektedir.

6.2.2.5. Kader

Kader inancı ile ilgili tek hatalı sahne, *Veysel Karani* filminde geçmektedir. Süt-kardeşinin zorla evlendirilmesine üzülen Veysel Karani'ye bir adam: "Yüce Tanrı'nın bir bildiği vardır elbet. Kader ne ise o olur." demektedir. Söz konusu sahnede savunulan bu düşünce İslâmiyet'teki tevekkül anlayışına uymamaktadır.

6.2.3. İbadet Konularına Dair Hatalar

Hazretli Filmlerde ibadet konularına dair 19 hatalı ileti tespit edilmiştir. Bu iletiler aşağıda Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Hazretli Filmlerde Yer Alan İbadet Konularına Dair Hatalar

İbadet Konularına Dair Hatalar	İleti Sayısı
Namaz	12
Dua	4
Ezan	3
TOPLAM	19

Tablo 4'te görüleceği üzere filmlerde 12'si namaz, 4'ü dua ve 3'ü ezan sahnesi olmak üzere ibadetlerle ilgili toplamda 19 hatalı sahne yer almaktadır. Bu verilerden yola çıkarak ibadet hatalarının daha çok namaz sahnelerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Namaz sahnelerinde en sık karşılaşılan hata ise çok kısa süren kıyam ve son oturuş sahneleridir. Örneğin *Allah'ın Arslanı Hazreti Ali* filminde Hz. Ali son oturuşta yalnızca üç saniye oturup selam vermekte, başka bir sahnede de başlama tekbirini getirdikten üç-dört saniye kadar sonra rükûya eğilmektedir. Benzer hatalar İlahi Davet/ İbrahim Ethem, Veysel Karani ve *Hazreti Ömer* filmlerinde de görülmektedir. Bu kadar kısa sürede yalnızca vacip olan dua ve surelerin dahi okunması mümkün olmadığından söz konusu sahneler hatalı kabul edilmiştir. Bu hatalar yönetmen veya oyuncuların namaz konusundaki bilgi eksiklikleriyle ilişkilendirilebileceği gibi, bilinçli bir tercih de olabilir. Çünkü sinemada bazı sahneler çeşitli sebeplerle kısaltılabilmektedir. Ancak namaz sahnelerinde asıl sorun, kıyam ve son oturuşların kısa olmaları değil, tek planda çekilmeleridir. Araya başka bir görüntü girmemesi (tek planlık çekim), bu planda yer alan görüntünün gösterildiği süre kadar sürdüğü anlamına gelmektedir. Hâlbuki montajla bu tür sahnelerin hata yapılmadan kısaltılması mümkündür.

Filmlerde namaz ibadetinin uygulanaşına dair yalnızca bir sahnede görülen hatalar da bulunabilmektedir. Örneğin *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1973) filminde Hz. Ömer-rükûdan doğrulurken söylenmesi gereken- "Semiallâhü limen hamideh" ifadesini secdeden doğrulurken söylemekte, aynı filmde Hz. Ömer'in cariyesi namazın başında tekbir getirmesi gerekirken besmele çekmektedir. *Hazreti Ömer* filminde ise bir kadın ellerini erkekler gibi göbek hizasında birleştirerek namaz kılmaktadır.

Yukarıdaki hataların yanı sıra namazla ilgili birkaç sahnede kadın oyuncuların namazın gerektirdiği biçimde örtünmedikleri tespit edilmiştir. Örneğin *Rabia İlk Kadın Evliya* filminde Rabia namaz kılarken saçlarının bir kısmı görülmektedir.

Namazla ilişkilendirebileceğimiz bir başka hata da, vaktinde okunmayan ezanlardır. Örneğin *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1961) filminin iki, *Veysel Karani*'nin ise bir sahnesinde sabah ezanı güneş doğduktan sonra okunmaktadır.

Dua sahnelerine baktığımızda ise *Hazreti Ömer* ve *Sarı Kız/ Kız Evliya* filmlerinde başkarakterlerin duanın âdâbına aykırı hareket ederek Allah'tan ölmeyi istedikleri, *Hazreti Eyyub'un Sabrı*'nda Eyyub peygamberin iki sahnede kendisine beddua ettiği görülmektedir.

6.2.4. Dilin Kullanımına Dair Hatalar

Hazretli Filmlerde sık yapılan hatalardan biri de dilin yanlış kullanımından kaynaklanmaktadır. Buna göre dinî kavramların yanlış telaffuz edilmesi ya da eksik okunması,

şekilsel olarak birbirine benzeyen kelimelerin karıştırılması, kavramların yanlış kullanılması gibi bazı hatalar tespit edilmiştir. Aşağıdaki tabloda Hazretli Filmlerde dilin yanlış kullanımına dair tespit ettiğimiz veriler doğrultusunda oluşan ileti sayıları gösterilmektedir:

Tablo 5. Hazretli Filmlerde Yer Alan Dilin Kullanımına Dair Hatalar

Dilin Kullanımına Dair Hatalar	İleti Sayısı
Telaffuz Hataları	14
Birbirine Benzeyen Kelimelerin Karıştırılması	4
TOPLAM	18

Tablo 5'te yer alan verilerden de anlaşılacağı üzere filmlerde dilin kullanımı ile ilgili en sık rastlanan hata, yanlış kelime telaffuzlarıdır. Bunun dışında 4 sahnede birbirine benzeyen kelimelerin karıştırıldığı görülmektedir.

Filmlerde yer alan telaffuz hatalarının çoğu Arapça gramer kurallarının bilinmemesi ile ilişkilendirilebilir. Nitekim filmlerde genellikle lâm-ı tarifle başlayan kelimelerin tenvinli, şemsî harflerin kamerî harf gibi okunduğu tespit edilmiştir. Örneğin *Cennet Fedaileri*, *Hacı Bektaş-ı Veli*, *Bilal-i Habeşî* ve *Allah'ın Arslanı Hazreti Ali* filmlerinde “Esselâmü aleyküm” cümlesi “Esselâmün aleyküm”, Bilal-i Habeşî filminde “Hayya ale's salah” cümlesi “Hayya ale'l salah” şeklinde söylenmektedir.

Filmlerde nadiren şekilsel olarak birbirine benzeyen kelimelerin karıştırılması da söz konusudur. Örneğin *Allah'ın Arslanı Hazreti Ali* filminde sefahat yerine safahat kelimesi kullanılmıştır ki, ikisi de Türkçe'de karşılığı olan ve farklı anlamlara gelen kelimelerdir.¹³ *Rabia İlk Kadın Evliya* filminde kelime benzerliği sebebiyle sûre isimleri karıştırılmış ve normalde Nâziat Sûresi'nde geçen ayetlerin Nas Sûresi'nde geçtiği belirtilmiştir. Yine *Hazreti İbrahim* filminde Nemrud için “Haşmetli Budamız” ifadesi kullanılmaktadır. Bu sahnede de şekilsel benzerliklerinden dolayı “mabud” ve “buda” sözcüklerinin karıştırıldığı görülmektedir. İlahi Davet/ İbrahim Ethem filminde ise rahman ve rahim kelimeleri şekilsel benzerliklerinden ötürü eşanlamlı addedilerek “Rahimlerin en rahmanı” şeklinde yanlış bir tamlama oluşturulmuştur. Bu tamlamada muhtemelen “merhametlilerin en merhametlisi” anlamına gelen “erhamer râhimin” tamlaması Türkçeye çevrilmeye çalışılmıştır, ancak rahim ve rahman, -aralarında anlamsal bir ilişki olsa da- farklı kelimeler olduğundan hataya düşülmüştür.

6.2.5. Ayet ve Hadislerle İlgili Hatalar

Hazretli Filmlerde İslâm dininin temel kaynakları olan Kur'ân-ı Kerîm ve hadis-i şeriflerden sıkça faydalandığı görülmektedir. Ancak sekiz sahnede ayet veya hadislerin kullanımıyla ilgili birtakım hatalar ortaya çıkmıştır. Konuya ilişkin örnekler incelendiğinde sekiz hatadan yedisinin hadislerle ilgili olduğu tespit edilmiştir.

6.2.5.1. Ayetlerle İlgili Hatalar

Filmlerde Kur'ân-ı Kerîm ayetleri genellikle sahneleri destekleyici bir unsur olarak kullanıldığından, daha çok Arapça kıraat şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kıraatler de ehil kimseler tarafından icra edildiğinden ilgili sahnelerde herhangi bir hata bulunmamaktadır. Ayrıca –her ne kadar seyircinin büyük çoğunluğu ne anlattığını anlamasa da- ayetlerin filmlerin konusu ile uyumlu olmasına da dikkat edilmiştir. Ayetlerin Türkçe karşılıklarıyla diyaloglar içerisinde kullanımına ise rastlanmamıştır.

Filmlerde ayetlerle ilgili tek hatalı sahne İlahi Davet/ İbrahim Ethem filminde geçmektedir. Filmde bir adam rüyasında Azrail'i görerek ona kaç yıl ömrü kaldığını sorar, Azrail de ona beş parmağını gösterir. İbrahim b. Ethem bu rüyayı şu şekilde tefsir eder:

“Azrail'in işaret ettiği mugayyebât-ı hamse adı verilen beş bilinmeyen der ki: ‘Kıyametin ne zaman kopacağını, mahsulün nasıl geleceğini, ana rahmindeki çocuğun kız mı erkek mi olduğunu, insanoğlunun başına ne geleceğini, bir kimsenin nerede ve ne zaman öleceğini, bunları ancak Tanrı bilir.’”

Her ne kadar filmde açıklanmasa da İbrahim b. Ethem'in bu sözleri Lokman Sûresi'nin 34. ayetini ifade etmektedir. Ayetin Türkçe meâli şu şekildedir:

“Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Allah her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.” (Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meâli, 2004, s. 404)

Görüldüğü gibi ayette geçen “...rahimlerde olanı O bilir” ifadesi filmde “bebeğin cinsiyeti” olarak yorumlanmıştır. Bu yorum günümüzde geçerliliğini yitirdiğinden ayetin hatalı bir şekilde tefsir edildiği söylenebilir.

6.2.5.2. Hadislerle İlgili Hatalar

Hazretli Filmler içerisinde İslam tarihini anlatan *Allah'ın Arslanı Hazreti Ali, Cennet Fedaileri* gibi birkaç filmde, Hz. Muhammed'in (sav) sözlerinin farklı anlamlara gelecek şekilde tahrif edildiği, bazı durumlarda da sahih olmayan hadislerle yer verildiği tespit edilmiştir.

- *Hazreti Ömer* filminde Hz. Muhammed'in “Benden sonra bir peygamber gelseydi bu Ömer olurdu.” (Tirmizî, Menakıb, 48) hadisi “Ben gelmeseydim yerime Ömer gelirdi.” şeklinde değiştirilmiştir.
- *Allah'ın Arslanı Hazreti Ali* filminde dış ses: “Sahabelerden her birisinin İslâm tarihinde şerefli mevkileri vardır. Hepsini de hayattayken cennetle müjdelenmişlerdir.” demektedir. Ancak tüm sahabenin cennetle müjdelendiğine dair ayet ya da hadis bulunmadığından bu bilgi doğru değildir. Verilen bu yanlış bilgi aşere-i mübeşşere hadisi olarak bilinen ve on sahabinin adının geçtiği şu sahih hadisin tahrif edilmiş halidir: “Ebu Bekir cennettedir, Ömer cennettedir, Osman cennettedir, Ali cennettedir, Talha cennettedir, Zübeyr cennettedir, Abdurrahman bin Avf cennettedir, Sa'd bin Ebi Vakkas cennettedir, Said bin Zeyd cennettedir ve Ebu Ubeydetu'bnu'l-Cerrah cennettedir.” (Ebu Davud, Sünnet, 9)
- *Cennet Fedaileri* filminde Hz. Ömer Bedir savaşı başlamadan önce Müslüman askerlere şu sözlerle cesaret vermektedir:

“Zafere katiyetle inanınız! Hz. Muhammed (sav): ‘Allah yolunda dökülmüş bir damla kan, O'nun uğruna silahlanarak geçirilmiş bir gece, Allah nazarında iki ay oruç ve ibadetten daha kıymetlidir.’ dediler ve ‘Cennet kılıçların gölgesi altındadır.’ buyurdular.”

Bu sahnede Hz. Muhammed'e (sav) ait olduğu belirtilen iki hadisten ilkinin hiç bir hadis kaynağında birebir karşılığı bulunmamaktadır, bununla beraber yakın anlamlı sayılabilecek şu hadis mevcuttur: “Bir gün ve bir gece hudut nöbeti tutmak, gündüzü oruçlu gecesi ibadetli geçirilen bir aydan daha hayırlıdır...” (Nesai, Cihad, 39).

Sahnede geçen “Cennet kılıçların gölgesi altındadır.” hadisi ise doğrudur, ancak yanlış yorumlanmaya neden olacak şekilde eksik verilmiştir. Hadisin tamamı şöyledir: “Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı istemeyin. Allah'tan afiyet dileyin. Fakat şayet onlarla savaşmak zorunda kalırsanız sabredin. Bilin ki cennet kılıçların gölgesi altındadır” (Buharî, Cihad, 22). Görüldüğü gibi hadisin geneline bakıldığında Hz. Muhammed (sav) savaşın istenmeyen bir durum olduğunu ve ancak mecbur kalındığında savaşılması gerektiğini söylemektedir. Fakat sahnede yalnızca hadisin son cümlesine yer verilerek Hz. Peygamber savaş yanlısı olarak gösterilmiştir. İlgili sahnede bu cümlenin hemen öncesinde “Allah yolunda dökülmüş bir damla kan, O'nun uğruna silahlanarak geçirilmiş bir gece, Allah nazarında iki ay oruç ve ibadetten daha kıymetlidir.” gibi savaşmayı teşvik eden bir sözün söylenmesi de bu durumu kuvvetlendirmektedir.

- *Allah'ın Arslanı Hazreti Ali* filminde dış ses Hz. Muhammed'in: “Ali'nin Hendek Savaşı'nda savurduğu kılıç, bütün ibadetlerden efdaldır.” dediğini belirtmektedir. Ancak bu ifade sahih hadis kaynaklarında geçmemektedir.

6.2.6. Diğer Hatalar

Hazretli Filmlerde bazı hata türleri diğerleri kadar önemli sayılmamakla beraber, inandırıcılığı zedelemesi açısından önem arz etmektedir. Oyuncuların tipolojik olarak rolüne uygun olmaması, yanlış sahne düzenlemeleri, kullanılan müziklerin sahneye içerik olarak uymaması gibi hatalar bu kapsamda değerlendirilebilir.

Oyuncuların görsel açıdan canlandırdıkları karakterle uyuşmaması problemi özellikle siyahi karakterlerde ortaya çıkmaktadır. Örneğin *Cennet Fedaileri* ve *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1961) filmlerinde Bilal-i Habeşi, *Allah'ın Arslanı Hazreti Ali* filminde ise Vahşi rolünde beyaz tenli kimseler oynatılmıştır. *Bilal-i Habeşi, Hazreti Ömer'in Adaleti* (1973) gibi filmlerde de Bilal-i Habeşi karakterini canlandıracak oyuncuların vücudu siyaha boyanmıştır. Fakat oyuncular yüz hatları itibarıyla siyahilere benzediği için gerçek bir siyahi olmadıkları anlaşılmaktadır.

Sahne düzenlemeleri ve kullanılan kostümlerle ilgili hatalara bakıldığında günümüze ait bazı eşyaların dekorda yer aldığı görülmektedir. Örneğin *Rabia İlk Kadın Evliya* filminde tespih ve işlemeli seccade, *Hazreti Ömer* filminde ferforje korkuluklar görülmektedir. Bazı filmlerde ise –filmin hikâyesi farklı bir coğrafyada geçmesine rağmen– ülkemizin geleneksel kıyafetleri kullanılmıştır. Örneğin *Hazreti İbrahim* filminde film boyunca Hz. İbrahim ve Sare'nin üzerinden çıkarmadığı kıyafetleri ve annesinin giydiği bindallı Anadolu'ya özgüdür.

Tüm bunların dışında bazı filmlerde Türklere has örf ve adetlere yer verildiği görülmektedir. Örneğin *Hazreti Ömer'in Adaleti* (1961)'nde oyuncular birbirine Osmanlı usulü selam vermektedir.

Filmlerde rastlanılan bir başka hata da sahne ile uyumsuz müziklerin kullanılmasıdır. Örneğin *Hazreti Yusuf* filminde Hz. Yusuf'un zindandan kurtulduğu sahne de Mustafa İtrî Efendi'nin bestesiyle salavat, *Hazreti İbrahim* filminde de Hz. Muhammed'le (sav) ilgili bir kaside¹⁴ okunmaktadır.

Sonuç olarak Hazretli Filmlerde bazı durumlarda olumsuz ekonomik koşulların, bazı durumlarda da yönetmenlerin özensiz davranmalarının bir sonucu olarak oyuncu-kostüm-müzik seçimi, sahne düzeni, mizansen gibi konularda birtakım hatalar yapıldığını ve bu tür hataların genel olarak filmin inandırıcılığını zedelediğini söyleyebiliriz.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye'de uzun yıllar devlet desteği görmeyen sinema sektörü, daha çok halkın parasıyla varlığını sürdürdüğünden çekilecek filmlerin türü ve içeriğini belirleyen şey, çoğu kez seyircinin zevk ve beklentileri olmuştur. Yapımcı ve yönetmenler de sisteme ayak uydurarak mevcut talepleri göz ardı etmemiş, halk hangi türde filmlere rağbet gösteriyorsa ona göre filmler çekmişlerdir. Bunun sonucunda Türk sinemasında -değişik faktörlerin de etkisiyle- birtakım furyalar ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de araştırmamızın konusu olan Hazretli Filmler furyasıdır.

Türk sinemasında ilk kez 1965 yılında popülerlik kazanan Hazretli Filmler, her şeyden önce ticari bir sinema anlayışının ürünüdür. Bundan dolayı çekilen filmlerin çoğu biçim ve içerik olarak özensizdir. Ancak seyirci içerdikleri hatalara rağmen yine de bu filmlere belli ölçüde ilgi göstermiştir.

Hazretli Filmlerde en çok tarihsel hatalar olmak üzere çeşitli hatalar içeren 183 ileti tespit edilmiştir. Hazretli Filmlerin daha çok ticari amaçlarla çekilmelerinin bir sonucu olarak senaryolarının kısa sürede hazırlanması, senaristlerin dinî konularda yeterli bilgiye sahip olmaması, araştırma yapmamaları, ayrıca –gerek senaryo gerekse de çekim aşamasında- gereken özen ve dikkati göstermemeleri gibi sebeplerle çok sayıda hata yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bazı filmlerde konusuna bağlı olarak İsrâiliyattan, menkıbelerden vs. yararlanılması sebebiyle birtakım hatalara düştüğü tespit edilmiştir.

Sinema filmleri görselin gücünü kullanması dolayısıyla çok güçlü eğitim araçlarıdır. Bu bakımdan sinema filmlerinde yer alan hatalar izleyiciler üzerinde önemli etkilerde bulunmaktadır. İzleyiciler bu hatalar nedeniyle yanlış bir din ve tarih algısına sahip olabildikleri gibi filmler lehine işleyen ket vurmalar nedeniyle yanlış dini bilgiler de edinmektedirler.

Hazretli Filmlerden elde ettiğimiz bulgular doğrultusunda gerek biçim gerekse de içerik itibariyle daha başarılı ve kaliteli filmler çekilebilmesi için şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Filmlerdeki içerik hatalarının en aza indirilebilmesi için her türlü tedbir alınmalı, bunun için senaryo aşamasında mutlaka alanında uzman ilâhiyatçılardan destek alınmalıdır.
- Hazretli Filmlerin aynı zamanda tarihî filmler olmaları sebebiyle, filmde kullanılacak kostüm, dekor ve mekân düzenlemelerinde sanat tarihçilerine danışılmalı, böylece biçim hatalarının sayısı asgari düzeye indirilmelidir.
- Din büyüklerinin hayatını anlatan filmlerde kurgusal sahnelere ne ölçüde yer verileceği, sahabe ve peygamberlerin temsili vb. tartışmalı konularda bu tür filmler çekecek yönetmen, senarist ve ayrıca ilâhiyatçıların katılacağı toplantılar düzenlenmeli, zikredilen hususlarda çözümler üretilmelidir.
- Peygamber, sahabi, veli gibi şahsiyetlerin filmlerde olağanüstü güçlerinin fazla vurgulanmaması; seyirciye ütopyik bir karakter sunmak yerine daha gerçekçi, örnek alınabilir ve seyircinin rahatlıkla özdeşim kurabileceği karakterler oluşturulması gerekmektedir

Son Notlar

¹ Yeni Ahid’de bu ifade “Kör köre kılavuzluk ederse...” şeklinde geçmektedir. Bkz. Yeni Ahid, Matta, 15/14.

² Bkz. Kur’ân-ı Kerîm, En’âm Sûresi, Ayet 84; Enbiyâ Sûresi, Ayet 83; Sâd Sûresi, Ayet 41-44.

³ Eski Ahid, Eyüp, 31/17.

⁴ Eski Ahid’de “Giysisi olmadığı için can çekişen birini ya da örtüsü olmayan bir yoksulu gördüm de, koyunlarımın yünüyle ısıtmadıysam, o da içinden beni kutsadıysa” şeklinde geçmektedir. Eski Ahid, Eyüp, 31/19-20.

⁵ Eski Ahid’de “Mahkemede sözümün geçtiğini bilerek öksüze el kaldırdımsa” şeklinde geçmektedir. Eski Ahid, Eyüp, 31/21.

⁶ Eski Ahid’de “Kolum omuzumdan düşsün, kol kemiğim kırılınsın.” şeklinde geçmektedir. Eski Ahid, Eyüp, 31/22.

⁷ Eski Ahid’de para yerine altın kelimesi kullanılmaktadır. Eski Ahid, Eyüp, 31/24.

⁸ Eski Ahid’de “Servetim çok, varlığımı bileğimle kazandım diye sevindimse” şeklinde geçmektedir. Eski Ahid, Eyüp, 31/25.

⁹ Bu ifade, Eski Ahid’de geçen “Eğer düşmanımın yıkımına sevindim, başına kötülük geldi diye keyiflendimse” cümlesine yanlış mana verilmesinden kaynaklanmış olabilir. Eski Ahid, Eyüp, 31/29.

¹⁰ Eski Ahid’de “Orada buğday yerine diken, arpa yerine delice bitsin.” şeklinde geçmektedir. Eski Ahid, Eyüp, 31/30.

¹¹ Eski Ahid, Yaratılış, 42/24

¹² Eski Ahid, Yaratılış, 44/18-33

¹³ Sefahat “Zevk ve eğlenceye düşkünlük, uçarılık.” gibi anlamlara gelirken safahat ise “Evreler, safahalar.” demektir.

¹⁴ Filmde Tacettin Aslan tarafından yorumlanan “Gönül hun oldu şevkinden boyandım ya Rasulallah” adlı kaside kullanılmıştır.

Kaynakça

- Akbaş, E. (2018). *Türk sinemasında ortaçağ algısı (1943-2014)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Akbaş, E. (2018). Yeşilçam sinemasında dinsel ve tarihsel imge kullanımı. *Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 179-185.
- Attâr, F. (1991). *Tezkiretü'l Evliyâ*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Bolat, A. (2010). Şakîh-i Belhî. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. içinde İstanbul: TDV Yayınları.
- Candemir, Ö. (1986). *Türk sinemasında dini filmler*. İstanbul: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, SBE).
- Çağrı, M. (1991). Arap/ İslâm'dan önce Araplarda din. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. içinde
- Fayda, M. (1992). Bedir gazvesi. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. içinde
- Glaser, B. G. ve Strauss, A. L. (2006). *The Discovery of Grounded Theory*. London: Aldine Transaction.
- Güç, A. (2007). Putperestlik. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. içinde
- Hancock, B., Ockleford, E. ve Windridge, K. (2007). *An introduction to qualitative research*. Nottingham: The NIHR RDS EM.
- İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe. (1992). *Evliyâlar ansiklopedisi* (s. 254-255). içinde İstanbul: İhlâs Gazetecilik Holding A.Ş.
- Işık, M. (2018). Hazretli filmler döneminde çekilen dini filmlerin afişlerinde ortak anlatı özellikleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı* (s. 441-453). içinde Ankara: Son Çağ Yayınları.
- Işık, M. (2018). Türk sinemasında hazretli filmler döneminde çekilen dini filmlerde ideoloji ve özne. *Turkish Studies*, 801-819.
- Komisyon. (1992). Ebû Yûsuf. *Evliyâlar Ansiklopedisi* (s. 306-307). içinde İstanbul: İhlâs Gazetecilik.
- Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâlî*. (2004). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Lüleci, Y. (2015). Hazretli filmler akımı: Yönetmenler, filmler, temalar", 1. Basım, Matsis, . N. K. Mete Çamdereli içinde, *Medya ve Din Tartışmaları Sempozyum Bildirileri* (s. 153-162). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Mertens, D. M. (2010). *Research and evaluation in education and psychology*. Londra: SAGE Publications.
- Özcan, N. (1999). Buhûrîzâde İtrî Efendi. *TDV İslam Ansiklopedisi*. içinde TDV Yayınları.
- Özler, M. (2012). Tevhid. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. içinde DİA.
- Seven, M. A. ve Engin, A. O. (2008). Öğrenmeyi etkileyen faktörler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Tirmizî. (tarih yok). *Menakıb*, 48.
- Tomar, C. (2013). Yemen. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. içinde
- Varol, M. B. (2012). Ümeyye b. Halef. *TDV İslam Ansiklopedisi*. içinde İstanbul: TDV Yayınları.
- Yenen, İ. (2011). *Toplumsal tezahürleri bağlamında Türk sinemasında din, dindarlık ve din adamı olgusu*. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE.

- Yiğit, İ. (2007). Ömer b. Abdülazîz. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. içinde İstanbul: TDV Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yorulmaz, B. (2010). *Sinema ve din eğitimi*. İstanbul: (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE).
- Yorulmaz, B. (2013). Pepee çizgi filminin din ve değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 438-448.
- Yorulmaz, B. (2015). *Sinema ve din eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Yüksel, M. T. (1979). *Âriflerin menkıbeleri*. İstanbul: Demir Kitabevi.

MEDIAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

Research on the Mistakes in Saint Movies During Yeşilçam Cinema (Turkish Cinema)

Bilal YORULMAZ

Ayşegül CAN

Extended Abstract

Yeşilçam Cinema (Turkish Cinema) made movies in different genres and topics. One of those genres is Saint Movies. After the first Saint Movie reached large audiences, Yeşilçam Cinema made many more Saint Movies. There were 25 Saint Movies in Yeşilçam Era. In this research, five movies were not available for viewing and 20 movies were evaluated.

This research is important because there is not enough research on Saint Movies. The aim of the research is to find mistakes on belief, religious practice, language, and history in Saint Movies.

Grounded Theory Method, one of the qualitative research methods, was used in this research. The data for the research was collected through the document review method.

Findings show there are 183 mistakes in 20 Saint Movies. One hundred eleven of them are Historical mistakes, 21 of them are mistakes about belief, 19 of them are mistakes about religious practices; 18 of them are language mistakes; eight of them are mistakes about Qur'an verses and Hadiths, and six of them are other mistakes.

Historical Mistakes: The most common mistakes are historical mistakes. There are 111 mistakes about history.

False chronology: There are many chronological mistakes in Saint Movies. For example, in *Hazreti Ömer'in Adaleti*, Azan (call to prayer) is recited in the Mekka era. However, the first Azan is recited in Medina era. In *Hazreti İbrahim*, Egyptian king says, "I am rich as Croesus" to Prophet Abraham. It is impossible to say that phrase because Croesus lived in the same age with Prophet Moses, hundreds of years later than Prophet Abraham.

Missing events: In some Saint Movies, the story is correct but there are some missing parts in it. So the story can be understood incorrectly. In *Cennet Fedaileri*, the conquering of Mekka is shown right after the Bedir War. However, there are six years between the two events. Conquering Mekka is not the result of Bedir War.

Age of the characters: The second Caliph Omar converted to Islam when he was his 30's. However, in *Hazreti Ömer'in Adaleti*, Omar is an old man with white beard.

Fictional Events: Using fictional events can be unavoidable for movies. However, some audiences can take these events in an historical movie seriously and

they can think this is the reality. There are many fictional events in Saint Movies. For example, in *Cennet Fedaileri*, A pagan father wants to kill his Muslim daughter. An earthquake happens and a big idol falls on the man. This event is completely fiction.

Using Christian and Jewish sources: When Saint Movies producers couldn't find enough information, they used Christian and Jewish sources. Sometimes this information can be controversial from an Islamic understanding of its use. For example, in *Hazreti Eyyub'un Sabrı*, Prophet Job's prayer is from Old Testament. However, this prayer is like a curse and it is not appropriate for Islamic prayer practices.

Miracles: Some Saint Movies producers used miracle books rather than Islamic main sources. For example, *Hacı Bektaş'ı Veli*, is based on a miracle book named "Vilayetnâme".

The mistakes about Belief: There are 21 mistakes about belief. six of them are about prophets, six of them are about Paganism, three of them are about superstition, three of them are about Satan, two of them are about angels, and one of them about fate.

The mistakes on prophets: In Islam, prophets are innocent (sinless). However, some of the Saint Movies show prophets as sinful persons. For example, in *Hazreti Yusuf*, Prophet Joseph tells lies.

Paganism/Idolatry: Arabian Pagans before Islam worshipped the God/Allah. However, they were praying to idols as well. So, they know Allah very well and accept him as the biggest God. However, in Saint Movies, Arabian Pagans don't know Allah at all. For example, in *Veysel Karani*, the protagonist Veysel heard the name Allah and asks "Who is he?". In Arabian Pagan society, this ignorance is impossible.

Superstition: There are some superstitions in Saint Movies. For example, in *Anadolu Evliyalari*, a young girl goes to a tomb Prays there to find a husband. She is seen in wedding dress with her husband in the following scene. In Islam, Muslims cannot pray to anyone but Allah.

Angels and Satan: In Islam, Angels and Satan don't look like humans. However, in *Hazreti İbrahim*, Angel Gabriel is a little girl with pink dress and in *Hazreti Eyyub'un Sabrı ve Yahya Peygamber*, Satan is a grown man.

The mistakes about religious practices: There are 12 mistakes about praying, four mistakes about verbal praying, and three mistakes about azan (call to pray). These mistakes are generally about performing salat (praying) incorrectly.

Language mistakes: There are 18 language mistakes in Saint Movies. For example, in *Allah'ın Arslanı Hazreti Ali*, one of the characters uses the word "safahat" (stages/phases) instead of "sefahat" (debauchery).

The mistakes about Qur'an verses or hadiths: In *Allah'ın Arslanı Hazreti Ali*, voice-over says: "All of the Prophet Muhammad's friends are going to the Heaven." However, Prophet Muhammad announced 10 persons were going to Heaven when he is alive.

There are many mistakes in Saint Movies. Apparently, the first reasons for these mistakes are ignorance or recklessness. The second reason is focusing on just making money and keeping the budget low. To avoid these critical mistakes, film producers who want to make movies on religion need to work with theologians.